

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351:328.185:323.2

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.3.12>

В. О. Анісімов

аспірант кафедри публічного управління та економіки
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

СУТНІСТЬ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ У СФЕРІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті визначено сутність основних понять у сфері антикорупційної діяльності, оскільки на сьогоднішній день дана проблематика набула значної актуальності, що свідчить про занепад етично-моральних основ у суспільстві. З'ясовано, що на даний час загострення корупції у вітчизняних умовах виступає найбільш небезпечним чинником для системи національної безпеки, розвитку економіки держави, а також суспільного прогресивного розвитку, що обумовлено передусім тим, що саме корупційні процеси в економіці держави сприяють підриву суспільної довіри, переконують його у відсутності досконалого механізму, спрямованого на їх дієве зростання, а також змушує кожного шукати інші фактори у формі додаткової мотивації публічних осіб до захисту власних прав. Розкрито сутність поняття «корупція» та визначено, що вона виступає протиправним діянням чи бездіянням посадових осіб, яке має на меті одержання особистого матеріального або нематеріального інтересу шляхом реалізації власних посадових обов'язків, що негативно позначається не лише на державному та суспільному розвитку, але й на роботі певного органу публічної влади. Розкрито сутність поняття «протидія корупції», яку варто розглядати з точки зору протидії правопорушенням, адже корупційні дії відповідно до чинного законодавства вважаються злочинами. Розглянуто особливості державної антикорупційної політики, яка повинна спрямовуватися на розробку та виконання систематичних державно-суспільних заходів, які мають на меті покращити умови для зменшення проявів корупційних явищ у різних сферах. Визначено, цілий ряд заходів, пов'язаних із протидією корупційним явищам, зокрема забезпеченням рівноправності усього суспільства перед законом та дотриманням нормативно-правових положень у даній сфері; покращенням судового досвіду стосовно забезпечення неможливості уникнення відповідальності за здійснення корупційного правопорушення; поєднанням дій органів публічної влади з діями громадських організацій, оскільки з метою зменшення корупційності у вітчизняних умовах необхідно координувати дії усіх суб'єктів правовідносин, що дасть можливість сформуванню негативне суспільне відношення до даного явища.

Ключові слова: корупція, антикорупційна діяльність, протидія корупції, державна антикорупційна політика, заходи для протидії корупційним явищам.

Постановка проблеми. Зазвичай корупція вважається своєрідною системою відносин, які негативно впливають на усі сфери господарювання та розвитку держави. На сьогоднішній день дана проблематика набула значної актуальності, що свідчить про занепад етично-моральних основ у суспільстві. На ефективність протидії корупційним явищам значно впливає правильність трактування їхньої сутності. На даний час загострення корупції у вітчизняних

умовах виступає найбільш небезпечним чинником для системи національної безпеки, розвитку економіки держави, а також суспільного прогресивного розвитку. Це обумовлено передусім тим, що саме корупційні процеси в економіці держави сприяють підриву суспільної довіри, переконують його у відсутності досконалого механізму, спрямованого на їх дієве зростання, а також змушує кожного шукати інші фактори у формі додаткової мотивації публічних осіб

до захисту власних прав. В умовах сьогодення більшість населення в Україні значно переоплачують за отримання державних послуг, зокрема насамперед сплати завищених податків, а потім ще сплати хабарів. Відтак, все дана проблематика потребує негайного вирішення шляхом пошуку головних шляхів посилення антикорупційної діяльності в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику антикорупційної діяльності у вітчизняних умовах досліджували такі науковці як В.О. Веклич, В.Д. Гвоздецький, Д.Г. Забрда, М.В. Кравчук, М.І. Мельник, А.М. Михненко, А.О. Петренко, І.І. Петровська, І.В. Піголенко, С.В. П'ясецька-Устич та інші.

Мета статті полягає у визначенні сутності основних понять у сфері антикорупційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Термін «корупція» в Україні інтерпретується різнопланово. У цій плюралістичній термінології важливо встановити основні ознаки, визначальні особливості корупції як протиправного явища і визначити основні напрямки її подолання. У цьому плані актуальним є вищеподане визначення, що закріплене законодавчо. Доречною є дефініція, яку на основі оцінки цього явища узагальнено сформулював І. Піголенко: «корупція – це соціально-політичне явище, змістом якого є обумовлена політичними, економічними, соціальними і психологічними факторами система негативних поглядів, переконань, настанов і діянь окремих громадян, посадових осіб владних інститутів, державних і недержавних організацій, політичних партій, громадських організацій, спрямованих на задоволення особистих корисливих, групових або корпоративних інтересів шляхом підкупу, хабарництва, зловживання владою, надання пільг і переваг всупереч суспільним інтересам» [1, с. 51; 2, с. 2].

За роки ринкових перетворень в Україні сформувалися механізми тіньових економічних відносин, які створюють загрозу економічній безпеці. Важливе місце і роль у тіньових економічних відносинах належить корупційним процесам, які спричиняють суттєвий негативний вплив на суспільне відтворення і є серйозним стримуючим фактором підвищення ефективності соціально-економічного розвитку сучасного суспільства. Корупція супроводжує людство з найдавніших часів. Термін «корупція» походить від латинського «*corruptio*». У словнику іноземних слів наводяться терміни «корумпувати», «коруптувати»

(лат. *corrumpere*) – здійснювати підкуп будь-кого грошима або іншими матеріальними благами. Є багато визначень корупції. Можливо, найбільш коротке і точне з них: «зловживання публічною владою ради особистої вигоди» (Joseph Senturia). Правда, ще коротше латинське: «*Do ut facies*» (даю, щоб зробив) [3, с. 20].

Окрім того, аналізуючи актуальні напрацювання, присвячені феномену корупції, академічних кіл правників, економістів, психологів, політологів та соціологів, примітною в них вбачається відсутність ґрунтовних сумнівів з приводу того, що корупція становить значну небезпеку як для державно-владних, так і приватних інтересів, зокрема, будучи вагомим інструментом для підриву національної безпеки країни, адже, як слушно зауважує В.О. Веклич, корупція «фактично дозволяє маніпулювати ресурсами і виробничими потужностями, створюючи незадовільні умови існування як для бізнесу, так і для більшості пересічних громадян, що можна було спостерігати протягом значного періоду незалежності України (як й інших пострадянських країн)» [4, с. 81].

Класичне визначення корупції обґрунтував Дж. Най у 1967 році. Відповідно до нього корупція сприймається як поведінка двоїстого характеру. З одного боку, вона є відхиленням від загальноприйнятих норм у суспільній діяльності внаслідок особистого, грошового чи статутного збагачення, а з іншого, порушує загальноприйняті норми особистого втручання у суспільний процес [5].

Зрозуміти зміст корупції можна, використавши положення законодавства, через закріплену в ньому норму-дефініцію, як «використання суб'єктом, наділеним владними повноваженнями, цих повноважень чи пов'язаних з ними можливостей із метою одержання, прийняття, надання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, або обіцянка/пропозиція надання неправомірної вигоди суб'єкту, наділеному владними повноваженнями, або на його вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цього суб'єкта публічного адміністрування до протиправного використання наданих цьому службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [6].

Отже, беручи до уваги все вище наведене, на нашу думку, корупція виступає протиправним діянням чи бездіянням посадових осіб, яке має на меті одержання особистого матеріального або нематеріального інтересу шляхом

реалізації власних посадових обов'язків, що негативно позначається не лише на державному та суспільному розвитку, але й на роботі певного органу публічної влади. Найважливішою сферою антикорупційної діяльності вважається протидія корупції, яку варто розглядати з точки зору протидії правопорушенням, адже корупційні дії відповідно до чинного законодавства вважаються злочинами.

М. І. Мельник вважає, що протидія корупції базується на таких основних принципах: верховенства права; законності; системності; комплексності; адекватності; практичної спрямованості та радикальності заходів; відповідності; наукової обґрунтованості; економічної доцільності; взаємодії владних структур з інститутами суспільства і населенням; оптимальності й ефективності. Боротьба з корупцією вийшла з формальних меж, стала предметом постійної уваги керівництва держави, громадських та міжнародних організацій. Нині цей процес відбувається в умовах відносної свободи засобів масової інформації та активізації громадянської позиції українців [7, с. 227].

На думку В. Д. Гвоздецького, діяльність із запобігання і протидії корупції ґрунтується на принципах: верховенства права; законності; комплексного здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів; пріоритетності запобіжних заходів; невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень; відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; участі громадянськості у заходах щодо запобігання і протидії корупції, державного захисту осіб, які надають допомогу у здійсненні таких заходів; забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційним правопорушенням [8, с. 383–384].

Антикорупційна діяльність не буде можливою, якщо не розуміти що є корупцією. Корупційні відносини як сукупність відносин у публічній сфері, що пов'язані з отриманням корупційної вигоди суб'єктами корупційних правопорушень, варто проаналізувати з прив'язкою до суспільних відносин. А з погляду людини, предметом корупції є можливості держави (її дозвільна, регуляторно-контрольна діяльність, яка впливає на особу), завдяки яким можна задовольнити конкретні інтереси учасників суспільних відносин приватного характеру. Саме торгівля цими державними можливостями створює під-

ґрунтя для корупційних дій. Державу представляють у відносинах її органи та їх посадові особи. Тобто корупційні відносини виникають між суб'єктами публічного (держава та органи місцевого самоврядування в особі їх представників) та приватного права (фізичні особи, підприємці, інші суб'єкти господарювання) [9, с. 51].

Явище корупції в Україні відображає внутрішні суперечності соціально-економічного устрою країни. Більше того, необхідно зазначити, що корупція в Україні виникає і відтворюється в специфічних умовах. При цьому досить очевидно є наявність тісного зв'язку між корупцією і тіншовою економікою: без нелегальних трансакцій і втечі від податків значна частина бізнесу (особливо малого) не змогла б платити хабарі та «винагороди». До корупційних проявів, згідно з чинним законодавством, відносяться:

- зловживання владою і службовим (офіційним) становищем;
- отримання хабара;
- комерційний підкуп;
- інше незаконне використання особою свого службового становища всупереч законним інтересам суспільства і держави для отримання вигоди у формі грошей, цінностей, іншої власності [10, с. 22].

Корупційні відносини можна характеризувати та класифікувати за різними критеріями. Зокрема, за кількістю сторін, які беруть участь у корупційних відносинах, можна виокремити такі групи корупційних систем:

- 1) проста, коли у корупційних відносинах беруть участь безпосередньо дві сторони (з можливою множинністю), між якими існує домовленість про взаємний обмін корупційною вигодою;
- 2) складна, коли до корупційних відносин залучаються також посередник (посередники), представники організованої злочинності тощо [11, с. 52].

Варто виокремити певні негативні моменти, пов'язані з активним розвитком корупційних явищ в країні. Так, зокрема корупція:

- створює реальну загрозу безпеці, демократичному розвитку держави і суспільства, конституційному ладу;
- підриває авторитет країни та демократичні принципи управління, функціонування державного апарату;
- обмежує конституційні права і свободи, порушує верховенство права й встановлений порядок здійснення повноважень посадовими особами органів державної влади;

- руйнує моральні та соціальні цінності;
- робить державу ненадійною на міжнародному рівні [12, с. 52].

Визначаючи причини недосконалої політики в питаннях запобігання корупції в Україні, більшість дослідників схиляється до відсутності політичної волі та недоліків політико-правової системи. А. Петренко, окрім відсутності політичної волі на придушення корупції, також визначає такі основні причини корупції в Україні, як: «байдужість населення і, як наслідок, зловживання у діяльності чиновників. Сьогодні 68% українців готові протестувати проти корупції, але лише 36% погоджуються вийти на вулицю, і це свідчить про те, що населення не бажає публічно протистояти корупції; недосконалість системи судоустрою та відсутність ефективної системи покарання хабарників. Судова влада має високий показник корупції (49%), тому ми не можемо стверджувати про справедливий захист прав і свобод людини, закріплених у Конституції України; зручність для багатьох підприємців та простих громадян вирішувати свої проблеми з чиновниками за допомогою хабарів» [13, с. 410].

На сьогоднішній день у вітчизняних умовах, у сфері запобігання корупції є досить складна та суперечлива ситуація. Тому, варто зазначити, що на даний час в Україні відсутня єдина державна політика протидії корупції, а також чітке та узгоджене сприймання напрямів досягнення мети даної політики.

Д.Г. Заброта під державною антикорупційною політикою розуміє передбачений законами та підзаконними нормативно-правовими актами комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, що формуються і реалізуються органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськістю з метою виявлення, припинення фактів корупції, усунення детермінант, що її опосередковують, відновлення порушених прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави [14, с. 103].

Цілями антикорупційної політики в Україні, на думку деяких вчених, має стати зниження рівня корупції та забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, суспільства і держави від загроз, пов'язаних із корупцією, за допомогою виконання таких завдань:

- попередження корупційних правопорушень;
- створення правового механізму, який перешкоджає підкупу осіб, що мають публічний статус;

– забезпечення відповідальності за корупційні правопорушення в усіх випадках, прямо передбачених нормативними правовими актами;

– відшкодування шкоди, заподіяної корупційними правопорушеннями;

– моніторинг корупційних факторів та ефективності заходів антикорупційної політики;

– формування антикорупційної суспільної свідомості;

– сприяння реалізації прав громадян і організацій на доступ до інформації про факти корупції і корупціогенні фактори, а також на їх вільне висвітлення в засобах масової інформації;

– створення стимулів до заміщення державних посад, посад державної і муніципальної служб непідкупними особами [15, с. 242].

Відтак, на нашу думку, державна антикорупційна політика повинна спрямовуватися на розробку та виконання систематичних державно-суспільних заходів, які мають на меті покращити умови для зменшення проявів корупційних явищ у різних сферах. Беручи до уваги те, що розвиток корупції без безперервного запобігання їй може суттєво поширюватися, можна дійти висновку, що однією з головних державних функцій є саме антикорупційна. Реалізація даної функції потребує формування певних механізмів, які сприяють зменшенню поширення корупції протягом короткострокового періоду, а також розробку та здійснення антикорупційної політики в якості систематичної державної функції.

Отже, зважаючи усе вище наведене, можна дійти висновку, що на даний час у вітчизняних умовах з метою протидії корупційним явищам необхідно вжити цілий ряд заходів, пов'язаних із:

– забезпеченням рівноправності усього суспільства перед законом та додержанням нормативно-правових положень у даній сфері;

– покращенням судового досвіду стосовно забезпечення неможливості уникнення відповідальності за здійснення корупційного правопорушення;

– поєднанням дій органів публічної влади з діями громадських організацій, оскільки з метою зменшення корупційності у вітчизняних умовах необхідно координувати дії усіх суб'єктів правовідносин, що дасть можливість сформуванню негативне суспільне відношення до даного явища.

Варто зазначити, що усі вище наведені заходи повинні бути довгостроковими та систематичними в сфері запобігання корупції. Погоджуємося з думкою більшості науковців, що на сьогоднішній день не варто розглядати пробле-

му в сфері протидії корупції у вітчизняних умовах лише з точки зору її масштабів, але й враховуючи те, що на думку громадськості корупція є доволі буденним явищем та загальним інструментом для досягнення певної мети.

Висновки і пропозиції. Таким чином, на основі вище наведеного можна дійти висновку, що антикорупційна діяльність в Україні має бути постійним складовим елементом державної політики. Усі заходи антикорупційного характеру повинні розповсюджуватися на всі сфери державно-суспільного господарювання і опиратися на наукове сприйняття сутності корупції та дослідженні причин, які стимулюють її появу. Антикорупційна діяльність в Україні повинна ґрунтуватися на економічному розвитку держави, який, в свою чергу, має визначатися покращенням суспільної життєдіяльності, та політичною стабільністю у державі, що дозволяє дієво управляти державою та передбачати перспективні темпи її розвитку. Через це, на нашу думку, найголовнішими чинниками зниження рівня корумпованості в нашій країні слід вважати забезпечення стабільності та високого рівня соціально-економічного розвитку як держави, так в суспільства.

Список використаної літератури:

1. Кравчук М.В., Петровська І.І. Основні напрямки антикорупційної діяльності в Україні та їх правове регулювання. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2. С. 49–56.
2. Пиголенко І.В. Хабарництво як соціальний феномен сучасного суспільства. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2009. № 4. С. 113–121.
3. П'ясецька-Устич С.В. Теоретичні аспекти аналізу корупції як системного явища в сучасній українській економіці. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Випуск 28-1. С. 19–26.
4. Веклич В.О. Питання щодо удосконалення соціального партнерства бізнесу у напрямку боротьби з корупцією. *Участь молоді у розвитку економіки та суспільства України* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспірант. та молод. учен. (Київ, 24–25 березня 2016 р.). Київ: Вид-во НУХТ, 2016. С. 81–83.
5. Nye J. Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis. *American Political Science Review*. 1967. Vol. 61. № 2. URL: www.istor.org/pss/1953254
6. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
7. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія. Київ, 2004. 400 с.
8. Гвоздецький В.Д. Організаційно-правові засади запобігання і протидії в Україні : монографія. Київ, 2011. 592 с
9. Кравчук М.В., Петровська І.І. Основні напрямки антикорупційної діяльності в Україні та їх правове регулювання. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2. С. 49–56.
10. П'ясецька-Устич С.В. Теоретичні аспекти аналізу корупції як системного явища в сучасній українській економіці. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Випуск 28-1. С. 19–26.
11. Кравчук М.В., Петровська І.І. Основні напрямки антикорупційної діяльності в Україні та їх правове регулювання. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2. С. 49–56.
12. Кравчук М.В., Петровська І.І. Основні напрямки антикорупційної діяльності в Україні та їх правове регулювання. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2. С. 49–56.
13. Петренко А.О. Причини та шляхи запобігання корупції в Україні. Економіко-правовий розвиток сучасної України : матер. III Всеукр. наук. конф. студ., аспірант. та молодих вчених (22–23 листоп. 2013 р., м. Одеса); Національн. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2013. С. 410–412.
14. Заброта Д.Г. Поняття державної антикорупційної політики. *Право і безпека*. 2012. № 2 (44). С. 98–104.
15. Михненко А.М. Запобігання та протидія корупції: навч. посіб. К.: НАДУ, 2010. 360 с.

Anisimov V. O. The essence of the main concepts in the field of anti-corruption activities

The article defines the essence of the main concepts in the field of anti-corruption activities. It has been found that at present the aggravation of corruption in domestic conditions is the most dangerous factor for the national security system, the development of the state's economy, as well as social progressive development, which is due primarily to the fact that it is precisely the corruption processes in the state's economy that contribute to the undermining of public trust, convincing its in the absence of a perfect mechanism aimed at their effective growth, and also forces everyone to look for other factors in the form of additional motivation of public figures to protect their own rights. The essence of the concept of "corruption" is revealed and it is determined that it is an illegal act or inaction of officials, which aims to obtain a personal material or non-material interest through the implementation of one's official duties, which negatively affects not only state and social development, but also at the work of a certain public authority. The essence of the

concept of "anti-corruption" is revealed, as it is the most important area of anti-corruption activity, which should be considered from the point of view of combating offenses, because corrupt actions are considered crimes according to the current legislation. The peculiarities of the state anti-corruption policy, which should be aimed at the development and implementation of systematic state and social measures aimed at improving the conditions for reducing the manifestations of corruption in various spheres, are considered. It was determined that currently in domestic conditions, in order to counter corruption phenomena, it is necessary to take a number of measures related to ensuring the equality of the entire society before the law and compliance with regulatory and legal provisions in this field; improvement of judicial experience in ensuring the impossibility of avoiding responsibility for the commission of a corruption offense; combining the actions of public authorities with the actions of public organizations, since in order to reduce corruption in domestic conditions, it is necessary to coordinate the actions of all subjects of legal relations, which will make it possible to form a negative public attitude to this phenomenon.

Key words: *corruption, anti-corruption activity, combating corruption, state anti-corruption policy, measures to combat corruption phenomena.*